

NĚKTERÉ POTÍŽE S POKÁNÍM

Karl Rahner

Konfrontace se základní hříšností

Dříve se člověk cítil vinným za určité, bez potíží pojmenovatelné činy a vyznal se z nich. Dnes je pro člověka, když nejde zrovna o mimořádné provinění, velmi snadné (a velmi často při prvním pohledu vůbec ne neprávem) jednotlivé události svého života bagatelizovat s dojmem, že je možné nechat je na sobě být jako nevyhnutelné slabosti obyčejného průměrného člověka, aniž se tím dodatečně vyvolává velká pozornost a zaměštnává složitý aparát církve. Nové porozumění pro starou praxi by se snad mohlo získat tím, že se v dnešním člověku probudí pochopení, že prostě nemůže na sobě nechat ulpět neprůhlednou problematičnost své existence se všemi jejími nereflektovanými, proto ale ještě zdaleka ne vlastní odpovědnosti zbavenými tendencemi skrytého sobectví vůči bližnímu, k tajné podrážděnosti vůči Bohu, které pronikají celý jeho život a ho mohou nevysloveně určovat. Že se musí čas od času sám s tím vším konfrontovat.

Při takové konfrontaci se sebou nezáleží ani tolik na tom, aby pokaždé se zpětným pohledem na čerstvou minulost zjišťoval zvlášť zatěžující události, i když je možné, že se takové objeví. Člověk přizná sobě a tím i ve svátostné zpovědi ty nebo ony ne zcela nevýznamné události, bez čehož není svátost smíření ani možná. Na čem ale při tom všem záleží, to je skutečnost nebo možnost, vyznat se sám sobě a církvi nad takové jednotlivosti navíc jako hříšník. Jako hříšník v oné skryté vrstvě své existence s jejími nereflektovanými, přesto však zcela svobodnými a celou existenci spoluručujícími základními postoji a rozhodnutími, tkvícími v sobectví a cizotě vůči Bohu. Tyto postoje ještě zdaleka nejsou překonány a vyhlazeny, jestliže se člověk od té nebo oné události svého života distancuje a přitom vzhledem k těmto tajemným základním postojům ani opravdu neví, jak by se těch událostí mohl v budoucnu vyvarovat.

Pocitivý člověk dnešní doby, který je sebekritický, se podle mého názoru může něco dovědět o této základní hříšnosti, která se sice projevuje a hlásí i ve všednostech jeho života, kterou však nelze ztotožňovat se součtem ubohých banalit jeho všedního dne. S touto **anonymní základní hříšností**, o níž člověk přirozeně přesně neví, jak dalece je ještě skutečnou svobodou nebo nakolik patří k tomu, co křesťanská tradice nazývá žádostivostí. I když není sama žádostivost hřích, může k němu dát podnět; nejenže patří k lidské přirozenosti, nýbrž může být sama posílena dřívějšími špatnými činy. S touto anonymně nejasnou hříšností se člověk konfrontuje, uvádí se před soud Boha a církve ve svátosti. Nechává si ve svátostném slovu odpuštění vždy znovu říci, že tato hříšnost, od níž se snaží znovu distancovat a osvobodit, aniž ví, nakolik se mu to opravdu podaří, je při takovém postoji v každém případě obejmuta svatou, odpuštějící a posvěcující láskou Boha, který zná naše srdce a který je větší než ono.

Lítost nad lítostí

Je třeba doporučit, aby se příliš neuvažovalo o existenci a kvalitě vlastní lítosti. Nebudeme jednoduše opakovat větu, odmítnutou Lvem X., že nejlepším pokáním a lítostí je nový život. V normálním lidském a křesťanském životě bude patřit k pravé lítosti také zpětný pohled na minulý život, protože „memoria“ přece patří k základním

možnostem, které člověk je povinen přijmout a uskutečnit. To platí v normálním případě, protože i katolická nauka o lítosti počítá samozřejmě s tím, že jsou Bohem odpuštěny hříchy, které ze svědomí hříšníka prakticky zcela zmizely, aniž by už tím samým byly prominuty. V tomto případě však jsou odpuštěny bez výslovného přemýšlení o nich pro všeobecně a zásadně nový postoj vůči Bohu. Ale jak už bylo řečeno, zásadní vztah k minulému provinění ještě neznamená, že by se měl člověk přehnaně zamýšlet nad svou lítostí. Kdo poctivě uzná nedokonalost své minulosti jako odmítnutí Boží svaté vůle, a to nejen teoretickým úsudkem, nýbrž i zaujetím opravdového odstupu od sebe samého, a kdo je přitom rozhodnut, že se toto jeho praktické uznání projeví také v budoucnosti, může s nadějí předpokládat, že má lítost potřebnou k odpuštění své viny, i kdyby mu bylo zatěžko popsat stav svého svědomí jako duševní „bolest“.

Tím, co bylo řečeno, nejsou přirozeně odstraněny všechny nesnáze spojené s takovou lítostí. Jestliže podle klasické definice patří k lítosti předsevzetí v budoucnosti už nehřešit, má dnešní člověk nesnáz s tím, jak je to vlastně s jeho předsevzetím, když přece ví, že bude znovu hřešit. Speklativně můžeme přirozeně snadno říci, že je myslitelná koexistence vůle nadále už nehřešit a vědomí, že k tomu znovu dojde. Prakticky se však člověk – ne bezdůvodně – bojí, že to s jeho vůlí polepšit se nevypadá dobře, když ta vůle tak brzy vyvane.

Není také zvlášť přesvědčivou útěchou, když se řekne, že dnes může být živá vůle k polepšení, aniž její zítřejší chybění ruší její dnešní existenci. Lze přirozeně říci, že takové při poctivém uvažování skutečně předvídatelné „opětné pády“, právě proto, že jsou víceméně jisté, ukazují, že se neuskutečňují s takovou svobodou, jaká se vyžaduje ke skutečně vážnému provinění před Bohem. Může však mít pravý smysl předsevzetí nedopustit se už takového provinění vůči Bohu? Nebo znamená v tom případě jenom tolik, že je člověk (což je jistě možné) rozhodnut, řídit svůj život a vědomí podle svých sil tak, aby co nejméně vznikaly vnitřní a vnější situace, v nichž sice dochází k poklesku objektivně, ale subjektivně, ze slabosti, se mu nelze vyhnout? Kdyby tomu tak vcelku vzato mělo být, pak by se „předsevzetí“ v takových případech tolik nevztahovalo na samo minulé provinění, nýbrž na **vytváření situací**, v nichž je možno skutečně se vyhnout opakování litovaného provinění. Alkoholik by si tolik ne-umiňoval, že už v budoucnosti nebude pít, nýbrž že bude chodit na setkání abstinentů.

Vzhledem k nemožnosti přiměřeně posoudit, zdali vina a lítost vyvěrají existenciálně z periferie nebo vskutku ze středu existence a jak se přesně má radikálnost nebo povrchnost lítosti vůči radikálnosti nebo povrchnosti viny, můžeme říci (ač to může znít paradoxně), že k pravé podstatě lítosti patří také **lítost nad lítostí**: člověk neví docela přesně, zda ji skutečně má, zda odpovídá radikálnosti viny nebo její povrchnosti. Víme o této tajemné nejistotě člověka v jeho sebezposuzování, utíkáme sami od sebe k neviditelnému Božímu soudu jako k nepochopitelně velkému slitování. Doufáme, že máme naději, aniž se o tom chceme znovu úzkostlivě ujišťovat, protože jenom v této přijaté nejistotě lítosti, v lítosti nad lítostí, skládá člověk Bohu poctu, která ho nechává být v účtu života položkou pro nás neproniknutelnou.

Z knihy (s A. Görresem) *Das Böse*, 214–216, 224–226.

Teologické texty, samizdatové číslo 8, strana 12–13.